

ZOOM

KINDERARMOEDE

KLEINE KINDEREN GROTE KANSEN

Optimaal investeren in jonge, kwetsbare kinderen is cruciaal voor hun toekomst

Kansarmoede bij kinderen neemt toe, dat blijkt uit steeds meer recente rapporten. Kinderen die in een kwetsbare omgeving opgroeien, hebben een goede omkadering en zorgverlening heel erg nodig. Maar hoe belangrijk ook, het is een illusie te geloven dat de toegankelijkheid van opvang en onderwijs voor jonge kinderen volstaat om hen een betere toekomst te bezorgen. Dit gaat immers samen met de economische en sociale positie van hun thuishilieu. Beide aspecten zijn essentieel om te zorgen voor een beter welzijn en om een impact te hebben op de situatie van armoede.

Armoede moet dus op verschillende niveaus worden aangepakt. Cruciaal is de garantie op een degelijk inkomen. Ook cruciaal is de toegang tot opvang en onderwijs. De Koning Boudewijnstichting focust vooral op de noodzaak van een kwaliteitsvol en inclusief aanbod. Dat betekent dat er rekening wordt gehouden met de specifieke noden, dat er wordt geluisterd naar de kinderen en hun ouders, dat er in de opleiding van professionele medewerkers aandacht is voor armoede.

Begeleiding en kwaliteitsvolle opvang van bij de geboorte geeft kinderen een goede start. Het scherpt de cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden en is een belangrijke factor in het socialisatieproces. In de eerste levensjaren wordt de basis gelegd voor een goede taalkennis, voor zelfvertrouwen,

voor het leren omgaan met anderen, voor het zich goed voelen, voor een goede ontwikkeling. De ontwikkeling van de hersenen is het sterkst bij heel jonge kinderen en neemt snel af naarmate we ouder worden. Dus het is heel belangrijk ervoor te zorgen dat jonge kinderen alle kansen krijgen.

Een degelijk inkomen garanderen voor gezinnen met kinderen.

Toegankelijkheid en gebruik van inclusieve en kwaliteitsvolle opvangmogelijkheden en onderwijs.

Rekening houden met de specifieke behoeften van kwetsbare gezinnen.

Drie hefbomen zijn essentieel in de strijd tegen armoede bij kinderen.

“De strijd aangaan tegen kinderarmoede – Bestaat er een toverdrankje? Alleen wanneer het drankje deze elementen bevat: gezondheidszorg, goede huisvesting, een voldoende inkomen voor elk gezin, kunnen opgroeien in een geweldloze en drugvrije omgeving, ondersteuning van de ouders in al hun rollen, gelijke onderwijskansen voor iedereen. Zonder deze voorwaarden zal alleen toverij helpen.”
(Zigler, 2003)

IN EEN OOGOPSLAG

De cijfers over armoede zijn alarmerend

Risicograad op armoede 2011 (Bron: EU-SILC-DGSIE)

Voor de groep 0-15 jaar, bedraagt de risicograad op armoede 18,5 %, maar er zijn sterke verschillen tussen de regio's. De risicograad op armoede voor deze leeftijdsgroep in het Brussels Gewest wordt geschat op ongeveer 40%.

	Regio Brussel hoofdstad	Vlaanderen	Wallonië	België
	risicograad op armoede	risicograad op armoede	risicograad op armoede	risicograad op armoede
Totaal	33,7 [27,2-40,2]	9,8	19,2	15,3
0-15	41,7 [31,2-52,2]	10,3	24,1	18,5
16-24	40,9 [29,3-52,5]	6,4	21,9	15,3
25-49	31,5 [24,6-38,3]	7,9	15,8	13,1
50-64	29,2 [21,2-37,1]	7,4	16,1	12,1
65+	26,8 [4,6-49,0]	18,1	22,6	20,2

Het aantal kinderen en jongeren dat in armoede leeft, wordt groter

- » Het aantal kinderen en jongeren dat in België onder de armoedegrens leeft, wordt steeds groter. Het aantal is tussen 2007 en 2010 van 10 naar 12,8 % gestegen. (Bron: *Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, OESO, 15/5/2013*).
- » De kansarmoede-index van Kind en Gezin geeft een beeld van het aantal zeer jonge kinderen in kansarme gezinnen, op basis van 6 indicatoren (maandinkomen gezin, opleiding van de ouders, ontwikkeling van de kinderen, arbeidssituatie van de ouders, huisvesting en gezondheid): 9,7 % in 2011 tegenover 6 % in 2001. Armoede heeft ook een link met migratie: de armoede-

index bedraagt 4,4 % in gezinnen waar de moeder van Belgische herkomst is en 26,3 % in gezinnen met een moeder van niet-Belgische oorsprong.

- » Het meest getroffen door armoede zijn: mensen met een vervangingsinkomen (96,3 %), werkzoekenden na hun opleiding (55,4 %) en eenoudergezinnen (53,5 %). (Bron: *Federaal Wetenschapsbeleid, Agora programma, 10/10/2012*).

Investeren in de eerste kinderjaren is essentieel

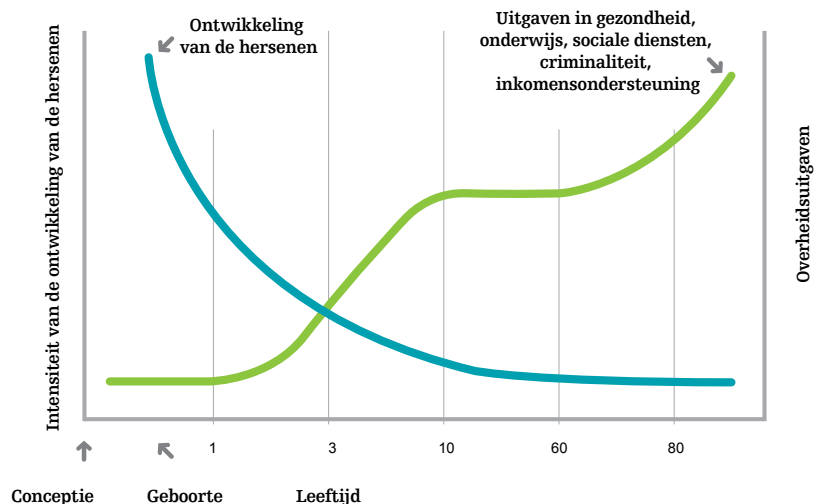
- » We halen niet het maximum uit de eerste levensjaren, hoewel die cruciaal zijn. De eerste ervaringen van kinderen hebben een sterke impact op hun latere leven.
- » Kwaliteitsvolle opvang is heel belangrijk. Dat betekent immers dat kinderen contact hebben met andere kinderen en gestimuleerd worden. Socialisatie betekent dat ze leren communiceren en een nieuwe wereld ontdekken. Ze leven er samen, delen de ruimte en het speelgoed, leren omgaan met de aandacht van begeleiders. Het zijn hun eerste stappen naar autonomie, wat ook betekent dat ze regels moeten respecteren. Ook voor de ouders is het een goede zaak. Ze bouwen een sociaal netwerk uit met de professionele begeleiders en met andere ouders. Ook geeft het hen een stukje autonomie, zoals de mogelijkheid om een opleiding te volgen of te werken.
- » Onderzoek aan onder meer Universiteit Antwerpen en KU Leuven wijst uit dat het wegwerken van het tekort aan op-

vangplaatsen voor jonge kinderen tussen drie maanden en drie jaar 12 miljoen euro aan subsidies vergt. Daar tegenover staat dat de werkgelegenheidsgraad bij vrouwen van 81,5 procent naar 87 procent zou stijgen, wat de overheid 57 miljoen euro aan belastinginkomsten oplevert. Elke euro die in kinderopvang wordt geïnvesteerd, levert 4,8 euro op. (Bron: *Flemosi studie, april 2013. Flemosi staat voor FLEmisch MOdels of Simulation*).

- » Onderzoek van National Institutes of Health (VS) wees uit dat elke dollar die aan opvang voor jonge kinderen wordt besteed, later vier tot 11 dollar oplevert. Het effect speelt levenslang. Kinderen die goed begeleid worden, doen het op school beter, vinden gemakkelijker een voltijdse baan en hebben een betere gezondheid. Ook blijkt dat er minder criminaliteit en depressie voorkomt. Hoe vroeger de kinderen kwaliteitsvolle begeleiding krijgen, hoe sterker het effect. Dus ook de maatschappelijke kosten-baten analyse is positief.

Edward Melhuish refereert aan Nobelprijswinnaar James Heckman. Die bracht veel onderzoeksgegevens samen en bekeek wat investeren in de jonge levensjaren als positieve return heeft. Hersenen ontwikkelen sneller in de eerste levensjaren. Het bestedingsgedrag van de overheid in gezondheid, onderwijs, sociale dienstverlening en de strijd tegen criminaliteit maakt duidelijk dat net in die eerste jaren het minst wordt geïnvesteerd.

(Bron: *Edward Melhuish, Finance Committee, Inquiry into preventative spending, p.2*)

Toegankelijkheid en gebruik van opvangmogelijkheden en onderwijs

- » De meest kwetsbare families gebruiken in mindere mate de opvangmogelijkheden. Er zijn sociale en culturele belemmeringen, er is een tekort aan plaatsen. Ook spelen factoren als de betaalbaarheid, wantrouwen en onveiligheid.
- » De toegang tot kwaliteitsvolle opvang en onderwijs voor jonge kinderen is niet voor iedereen gelijk. Dit is jammer omdat een opvangdienst een goede voorbereiding op de kleuterschool is en omdat ouders zo tijd hebben om naar werk te zoeken, om een opleiding te volgen enzovoort. Veel ouders van kwetsbare gezinnen leven immers vrij geïsoleerd.
- » Kind en Gezin ziet 12,1 % van de baby's niet op een raadpleging, 26,2 % één keer en 49,7 % twee keer (cijfers 2011).
- » Ongeveer 63 % van de Vlaamse kinderen van 3 maanden tot 3 jaar maakt regelmatig gebruik van kinderopvang. Slechts 33 % van de allochtone kinderen en 21% van de kinderen uit een kansarm gezin (3m-3j) maken gebruik van informele of formele kinderopvang in Vlaanderen (Bron: Kind & Gezin 2011).
- » Vooral in Brussel is het aanbod veel te klein, zeker wanneer men ook de bevolkingsgroei in aanmerking neemt. Er zijn in Brussel gemiddeld 31 plaatsen voor 100 kinderen, in kansarme wijken zijn er slechts 16 plaatsen (Bron: Grandir à Bruxelles, n° 23, hiver 2009-2010, p24).
De Brusselse regio verwacht volgens het Planbureau een groei van 50.000 jongeren tussen 0 en 14 jaar in de periode tussen 2007 en 2060. Het aantal plaatsen voor opvang stijgt wel, maar volgt deze groei niet.
- » Gesubsidieerde opvangmogelijkheden houden vooral rekening met klassieke werkweken: vijf dagen per week, tijdens kantooruren. Wie een onregelmatig dienstrooster heeft, of alleen deeltijds opvang nodig heeft, valt vaak uit de boot. Voor kinderen die in een kwetsbare situatie leven, in een eenoudergezin of een achtergrond van migratie hebben, zijn alternatieve vormen zeer geschikt.
- » In België gaat 99,1 % van de 4-jarigen naar school.

- » In Vlaanderen haalt 97,3 % van de 5-jarigen 220 halve dagen. Bij 1845 (2,7 %) kinderen is dit niet zo. Het gaat vooral om kwetsbare kinderen (Bron: Kind & Gezin, 2011).
- » Cijfers van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: op 131 ouders van een kind uit het derde leerjaar, zegde bijna 10 % dat het kind niet in de kleuterschool was ingeschreven, 28,2 % dat het na 2,5 jaar werd ingeschreven en/of dat het onregelmatig naar school ging. Het gaat vooral om kinderen met een andere moedertaal dan het Frans (Bron: La fréquentation de l'école maternelle francophone en Région de Bruxelles-Capitale par Sarah Bay, CERE, 2010).

Slechts 32,6 % van de allochtone kinderen en 21 % van de kansarme kinderen maken regelmatig gebruik van opvang.

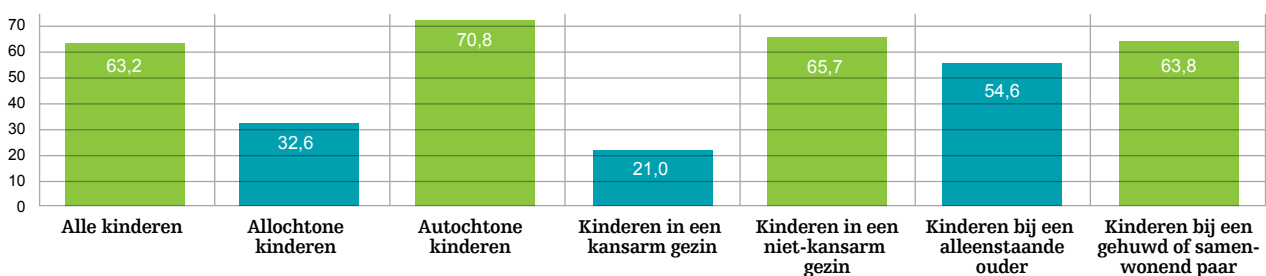
(Bron: Kind & Gezin, 2011, Het kind in Vlaanderen)

- » Ook uit een recente studie van de Koning Boudewijnstichting (2013) "Ouders uit kansarme milieus aan het woord over zorg en onderwijs voor jonge kinderen" blijkt dat culturele belemmeringen een rol spelen. Er werd bij ouders die in een kwetsbare situatie leven, gepolst naar hun mening over opvang en onderwijs voor jonge kinderen. Verschillende mama's kennen de opvangmogelijkheden niet goed wat tot wantrouwen leidt. Vaak komen ze uit een cultuur waar het niet de gewoonte is jonge kinderen naar een opvangdienst te brengen, waar ze collectief opgevangen worden.

"Ik zie echt het voordeel niet om kinderen naar de opvang te brengen, behalve dan dat ze samen opgroeien. Mocht ik niet werken, ik zou mijn kinderen niet laten opvangen. Dan zou ik zelf voor ze zorgen want ik ben een moederkloek. Maar ik ben alleenstaand en daardoor gedwongen om uit werken te gaan", vertelde een mama.

- » Communicatie blijft een moeilijk punt. Ook wie in armoede leeft, is zeer begaan met de toekomst van zijn kinderen. Maar het lukt hen niet altijd om contact te leggen met de begeleiders van de opvangdienst of de kleuterschool. Soms is er alleen overleg wanneer er een probleem opduikt.

Gebruik van opvang naar kansengroepen en gezinssituatie

ACTIESPOREN

- » Er is nood aan een economisch en sociaal beleid dat alle mogelijke oorzaken van armoede bij kinderen met gezinnen in rekening brengt, zoals werkloosheid, scheidingen, grote gezinnen.
- » Er is veel meer aandacht nodig voor de situatie van kwetsbare kinderen in de basisopleiding en bijscholingen van kinderverzorgers, kleuterjuffen en alle begeleiders van jonge kinderen.
- » Er is nood aan flexibiliteit. Het klassieke model met opvang op vijf werkdagen tussen kantooruren, is onvoldoende. Het aanbod moet rekening houden met de noden die er in kwetsbare milieus zijn.
- » Gelijke en rechtvaardige toegangsmogelijkheden zijn cruciaal. Diversiteit is niet meer weg te denken en moet een uitgangspunt zijn. Om de toegankelijkheid te garanderen, hanteert men 7 B's als basisprincipe: bekendheid, bereikbaarheid, betrouwbaarheid, beschikbaarheid, betaalbaarheid, begrijpbaarheid en bruikbaarheid.
- » Het belang van de participatie van de ouders en het gezin moet erkend worden. Er moet een grotere luisterbereidheid zijn zodat de noden en vragen van ouders en kinderen gekend zijn. Initiatieven die daarop inspelen, hebben ondersteuning nodig.

Koning Boudewijnstichting in actie

De Koning Boudewijnstichting werkt op twee niveaus: steun aan de actoren op het terrein en beleidswerk. Het programma 2012-2014 steunt op reflectie, debat en actie.

- » Twee studies om de verwachtingen van kwetsbare ouders beter te kennen (in Vlaanderen en Wallonië.)
- » Onderzoek en concrete actie samen met ONE en Kind & Gezin om strategieën en campagnes uit te werken. Dialogeren met experts, professionelen en beleidsmakers over kernthema's als de toegankelijkheid van diensten en voorzieningen voor jonge kinderen, taalstimulering en meertaligheid, vorming van professionelen (ook toekomstige), partnerschappen met ouders en andere actoren.
  - Op Belgisch niveau vier studiedagen.
  - Op internationaal niveau zes bijeenkomsten van drie dagen, dit in Europa en de VS.
- » Steun aan kansarme gezinnen in de perinatale periode via projecten die op onderzoekswerk gebaseerd zijn en die het aanbod van de dienstverlening afstemmen op de noden van kwetsbare gezinnen.
- » Stimulansen voor innovatieve alternatieven.
  - In heel België werden 30 projecten gesteund die ontmoetingsruimte bieden aan jonge kinderen en hun ouders.
- Actie-onderzoek naar ontmoetingsplaatsen in de Vlaamse gemeenschap.
- Actie-onderzoek naar toegankelijkheid: Riepp, Maisons Vertes en Badje.
- » Leerkrachten in het kleuteronderwijs ondersteunen om kansarme allochtone kinderen optimaal te kunnen begeleiden.
  - 15 kleuterscholen van de Vlaamse Gemeenschap kregen steun bij interviews die focusten op de relatie ouders-kinderen, taalcompetentie en het versterken van de sociale cohesie.
  - Actie-onderzoek met steun van het Innovatiefonds (Vlaamse gemeenschap) aan hogescholen met een bachelor in het kleuteronderwijs.
  - 28 kleuterscholen kregen steun bij de deelname aan een reeks workshops over de band met de gezinnen, georganiseerd in partnerschap met het project "Décolâge" van de minister van onderwijs (Fédération Wallonie-Bruxelles).
  - 13 projecten aan hogescholen van de Fédération Wallonie-Bruxelles werden gesteund (samen met de minister van hoger onderwijs). Het opzet is om begeleiders van voor-schoolse opvang beter voor te bereiden op het werken met kinderen uit kwetsbare gezinnen.

Meer info: www.kbs-frb.be

DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING

SAMEN WERKEN

AAN EEN BETERE SAMENLEVING

De Koning Boudewijnstichting is een onafhankelijke en pluralistische stichting die actief is in België en op Europees en internationaal niveau. We willen de maatschappij ten goede veranderen en investeren daarom in inspirerende projecten of individuen.

In 2012 steunden we 1.700 organisaties en individuen voor een totaalbedrag van 22 miljoen euro. 1.730 personen in onafhankelijke jury's, werkgroepen en begeleidingscomités stelden vrijwillig hun expertise ter beschikking. De Stichting organiseert ook debatten over belangrijke maatschappelijke thema's, deelt onderzoeksresultaten via (gratis) publicaties, gaat partnerschappen aan en stimuleert filantropie 'via' en niet 'voor' de Koning Boudewijnstichting.

De Stichting werd opgericht in 1976, toen Koning Boudewijn 25 jaar koning was.

Dank aan de Nationale Loterij en aan alle schenkers voor hun gewaardeerde steun.

www.kbs-frb.be

Volg ons op :

 Koning Boudewijnstichting
Samen werken aan een betere samenleving

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Luc Tayart de Borms
Brederodestraat 21 - 1000 Brussel
Mei 2013